

Jaargang 10 - nummer 3 - juli 2022

Gezamenlijke
uitgave KNNV

en IVN in Noord
West Overijssel

ivn natuur
educatie

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

AGENDA KNNV en IVN

De vogelgroep IVN houdt in de maanden september t/m april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand in 't Hoogthij, Oldemarktseweg 117, Steenwijkerwold. In mei en juni wordt er een excursie voor de groep georganiseerd.

De vlinder- en libellenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december en januari) haar avonden op elke eerste maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

De plantenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december en januari) haar avonden op elke eerste woensdag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk. In de maanden mei en juni worden inventarisaties uitgevoerd.

De geologiewerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand (tenzij anders vermeld) in De Meenthe, Stationsplein 1 te Steenwijk. Jaarlijks wordt een (meerdaagse) werkgroepexcursie gehouden. Op de webpagina van de KNNV afdeling is het actuele programma vermeld.

De gezamenlijke lezingen van KNNV en IVN worden in de maanden oktober tot en met maart (februari in combinatie met de KNNV ledenvergadering) gehouden op de derde maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

Agenda 3e kwartaal 2022

juli	september
10 Fietsexcursie Weerribben	24 t/m 8 oktober
23 Insectenexcursie Blesdijkerheide	week van de veldbiologie
30 Excursie moerasplanten Laarzenpad	
.....	oktober
augustus	1 Excursie houtwallen Steenwijkerwold
27 Libellen- en vlinderexcursie Woldlakebos	1 Excursie Vogeltrek Lauwersmeer

Bij de voorplaat - De Kemphaan

Foto: Philip Friskorn

De kemphaan is een middelgrote steltloper met veel gedaanten. Kenmerkend is een relatief groot lichaam, vrij lange hals en een middellange licht gebogen snavel. Witte vlakken aan staartzijden, weinig opvallende vleugelstrepen. Mannetjes hebben in het voorjaar een opvallende kraag en oorpluimen en zijn zeer divers van kleur en tekening. De vrouwtjes zijn licht- of donkerbruin, hebben oranje poten en wat kleiner.

Mannetjes baltsen op gemeenschappelijke baltsplaatsen (leks), waar ze schijngevechten uitvoeren. Diverse kleurtypen hebben verschillende rollen op de lek. Vrouwtjes paren op of vlakbij de lek. Niet-territoriaal, vrouwtjes broeden soms dicht bij elkaar en paart soms al tijdens de voorjaars trek. Broedt in spaarzaam bekleed kuiltje op de grond, goed verborgen in lage vegetatie. Legtijd mei-juni. Eén broedsel; meestal vier eieren. Vrouwtje neemt gehele broedzorg op zich. Broedduur 20-23 dagen. Jongen zijn nestvlinders en worden door vrouwtje begeleid en zijn vliegvlug na 25-28 dagen, vrouw verlaat dan jongen vlak voor uitvliegen. Het leefgebied van de kemphaan speelt zich voornamelijk af in boreale toendra's met plasjes en meren met

drogere, hoger gelegen delen om te baltsen. In West-Europa met name de vochtige, schrale graslanden (hooiland of extensief begraasd) met open water (slootjes, poelen) en slikranden. Buiten de broedtijd ook natte en drogere graslanden, slik vlakten en aan ondiep vaker zoet dan zout water. In West-Afrika ook wel in rijstvelden. Het voedsel bestaat uit insecten en larven van insecten, vooral van vliegen en kevers. Buiten het broedseizoen is menu wat gevarieerder zoals kreeftachtigen, wormen en slakjes. In Sahel in de winter zelfs rijst en granen. De kempmaan trekt na het broedseizoen over een breed front naar zuidwest, richting tropisch Afrika, vooral van juli-september. Overwintert in zachte winters ook in Nederland. Nederland is als doortrekgebied voor kempmannen in het voorjaar recentelijk sterk in belang afgenomen. De voorjaarstrek door Europa vindt over een oostelijkere route plaats, vooral in april en mei. Trekt met name 's nachts, maar ook wel overdag. De kempmaan staat op de rode lijst.

COLOFON

"Koppel", jaargang 10, nummer 3, derde kwartaal 2022.

Natuurtijdschrift "Koppel" is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN.

Redactie: Robert Rubertus, Rolf Kranenburg, Emile de Leeuw

Vormgever: Dirk Koopmans

Drukwerk: **drukkerij** Bijzonderdruk te Steenwijk

Belangrijke informatie voor het aanleveren van kopij:

- graag op A4 formaat, via de mail en als platte tekst (zonder opmaak).

- geen pdf bestand, foto's in een apart bestand en met een formaat van minimaal 1.5 MB

Het volgende nummer verschijnt per 1 oktober 2022

Kopij hiervoor graag vóór 1 september 2022.

Redactieadres: **E-mail** redactiekoppel@gmail.com

INHOUD

Agenda.....	2	schetsen.....	16
Bij de voorplaat.....	2	Zeearenden in Noordwest Overijssel, een	
Inhoud.....	3	zoektocht waard!.....	17
Van de redactie.....	4	De moerasmaskerbij ontmaskerd?.....	18
Van de voorzitters.....	4	De heren Kempmaan hebben vele kostuums...19	
Oproepen en mededelingen.....	5	Stichting Natuur en Milieu Platform	
De ene zijn dood, is de ander zijn brood.....	7	Steenwijkerland.....	21
Zuidelijke heidelibel.....	8	Waarnemingen.....	23
Duiven Nemen Zwemles.....	10	Excursies en lezingen.....	26
ObsIdentify, de moderne determinatie tool...11		Uit het IVN bestuur.....	29
Keizerlijk bezoek.....	13	Besturen KNNV en IVN.....	30
Maak je natuurervaring beeldend door te		Werkgroepen KNNV en IVN.....	31

V.l.n.r. Emile de Leeuw,
Robert Rubertus
en Rolf Kranenburg

Van de redactie

In dit nummer van Koppel hopen we de lezer interessante artikelen aan te reiken, die het lezen waard zijn en uitnodigen tot zelf genieten in de zomerse natuur. Misschien geeft de vakantieperiode extra mogelijkheden om de natuur in te gaan, in eigen land of elders. Voor degene die thuis blijven bieden de diverse excursies die in dit blad worden beschreven de mogelijkheid om in groepsverband en met deskundige leiding planten en dieren te leren kennen en te bestuderen.

Naast artikelen met prachtige beschrijvingen van observaties en foto's, bevat dit nummer

ook andersoortige informatie, zoals een verslag van de activiteiten van het Natuur en MilieuPlatform Steenwijkerland en informatie over een moderne vorm van determineren in het stuk over de applicatie ObsIdentify. Belangrijk is ook het verenigingsnieuws. De redactie vraagt speciale aandacht voor de behoefte aan mensen die activiteiten voor de verenigingen kunnen verzorgen en functies binnen bestuur, organisatie en werkgroepen willen vervullen.

Van de voorzitters

Op het moment van schrijven van dit voorwoord hebben we net een aantal dagen met donder en bliksem, maar vooral met veel water achter de rug. Niet alleen de tuineigenaren en boeren hadden behoefte aan water op het land, ook voor de ontwikkelingen in de natuur kwam het water als geroepen. Planten hadden het nodig voor de ontkieming en verdere gezonde groei. Ook de fauna profiteert van een flinke slok water. Drooggevallen slib randen komen weer onder water te staan en de sloten, die veel water verdampen, raken gevuld. De onderwaterfauna is gebaat bij zuurstofrijk water dat door (hevige) regenval wordt aangevoerd. Hoe de zomer eruit gaat zien, dat is natuurlijk nog een grote verrassing en niet te voorspellen. In onze natte gebieden, het nationaal park Weerribben-Wieden, de Rottige Meente en de Lindevallei leven veel soorten libellen en er komen enkele bijzondere vlindersoorten voor. Als we er op uit trekken, al dan niet in excursie verband, is het goed om de waarnemingen die we doen vast te leggen. Zeldzame waarnemingen die via waarneming.nl worden in-

gevoerd, worden of automatisch vervaagd (de exacte locatie wordt niet getoond aan derden) of de waarneming kan door de waarnemer op slot worden gezet zodat locatiegegevens verborgen blijven. Dus schroom niet om waarnemingen van grote vuurvliinder of zilveren maan aan 'het systeem' toe te vertrouwen. We noemen deze twee soorten omdat die in onze regio een bijzondere plaats innemen. Maar natuurlijk zijn er ook in andere soortgroepen bijzondere waarnemingen te doen. Onze activiteiten zijn na de corona periode

weer van start gegaan, er staan er enkele op het programma voor het komende kwartaal en verslagen van excursies zijn te vinden op de websites van de afdelingen. Ook de Kuunderpunter vaart een aantal keer met een IVN natuurgids aan boord. Voor de data kunt u de

website van het IVN raadplegen. Wij wensen onze leden een plezierige zomer toe, een zomer waarin we in eigen omgeving of op een vakantiebestemming kunnen genieten van onze natuur.

Rian Hoogma en Ton Bode

Oproepen en mededelingen

Kerkuilenbescherming - Steenwijk e.o.

Na ruim 40 jaar kerkuilbescherming in onze omgeving moeten wij tot onze spijt vanwege leeftijd (de 80 jaar ruim gepasseerd) en de daarbij optredende moeilijkheden helaas stoppen met de controle van de hoge nestkasten.

Wij zijn op zoek naar enkele mensen, die het werk willen voortzetten.

Inlichtingen:

Wolter Engelsman tel 0521-516455

Rob Beijik tel 0521-516777

Natuurgidsenopleiding 2023 – 2024

Vanaf januari 2023 gaan de IVN-afdelingen van Westerveld en Noordwest-Overijssel samen een Natuurgidsenopleiding organiseren. Die opleiding, die zo'n anderhalf jaar duurt, is bedoeld voor iedereen die zich actief in wil zetten voor de natuur: als gids of als organisator van educatieve activiteiten.

De cursus is een kaderopleiding van het IVN. Als cursist doe je in ongeveer vijftig lessen kennis en vaardigheden op om groene activiteiten te organiseren en begeleiden. De aandacht gaat uit naar hart, hoofd en handen: genieten van de natuur, meer te weten komen over planten en dieren en praktisch bezig zijn. Tijdens cursusavonden en excursies krijgen cursisten een brede basiskennis van natuur en milieu in – vooral – Zuidwest Drenthe en Noordwest Overijssel. De cursisten leren hoe ze zelf informatie kunnen verzamelen en kennis kunnen overbrengen. Ze verdiepen zich in het werk van de organiserende natuurverenigingen.

Cursusteam

In april is er een eerste overleg geweest tussen beide afdelingen om de organisatie van de op-

leiding voor te bereiden en een cursusteam te vormen. Guido Nijland, Lydia Haafkens en Jan Nijman zullen namens IVN Westerveld in het cursusteam plaatsnemen. Vanuit IVN Noordwest Overijssel (Steenwijkerland) zijn dat Willem-Jan Hoeffnagel en Elizabeth Binsbergen.

Een cursusteam zorgt voor de noodzakelijke voorbereiding. Denk aan het uitwerken van het programma, werven van docenten, werving van cursisten, maken van een lesrooster of het maken van een begroting en aanvragen van subsidies. Daarbij is het landelijk opgestelde programma een belangrijke leidraad. Zo bestaat de cursus uit vijf modules: kennismaking en oriëntatie, planten en bodem, dieren, ecologie en landschap. Die vijf modules worden uitgewerkt in zo'n twintig theorieavonden en twintig praktijkochtenden. Daarnaast moeten cursisten een aantal opdrachten uitvoeren.

Uiteraard heeft het cursusteam tijdens de uitvoering hulp nodig. Om de cursisten goed te begeleiden, zijn mentoren nodig. Soms worden externe docenten ingeschakeld. En de cursisten krijgen een opdracht om binnen de afdeling

een activiteit uit te voeren, de stageopdracht. Voor die opdracht zijn ook begeleiders nodig.

Diplomerings in 2024

Lijkt het je leuk mee te werken aan de opleiding bijvoorbeeld als mentor, docent, stagebegeleider, neem dan contact op met het cursusteam. Dat kan via het mailadres willem-jan@hoeffnagel-photography.nl. Ook als je belangstelling hebt om de opleiding als cursist te volgen, kun je via dat mailadres contact opnemen.

Het echte aanmelden voor de opleiding is nu nog niet mogelijk. Iedereen die laat weten belangstelling te hebben, wordt dit najaar uitgenodigd voor een informatieavond. Daarna kunnen de potentiële cursisten een aanmeldformulier invullen, waarna een intakegesprek volgt.

De cursus start in januari 2023. De theorie-

avonden zullen op donderdagavond gehouden worden. De praktijkochtenden vinden op zaterdagmorgen aansluitend aan de theorieavond plaats. Gewoonlijk zijn er twee theorieavonden en twee praktijkochtenden per maand, behalve tijdens schoolvakanties.

We hopen dat we in de zomer van 2024 weer een nieuwe groep enthousiaste gediplomeerde natuurgidsen in de afdeling kunnen verwelkomen.

Nieuws van de Plantenwerkgroep

De leden van de Plantenwerkgroep bestuderen en inventariseren de flora in verschillende gebiedjes in en rond Steenwijkerland.

Een greep van de activiteiten:

- De Heemtuin
- Monitoren/inventariseren namens Natuurmonumenten, dit jaar langs het Veenweidepad
- Veldexcursies voor werkgroepleden (Stinzenplanten, Zegges, blauwgrasland, veenmoerasplanten, (moeras-)bossen)
- Publieksexcursies
- Berminventarisaties

- Winteravondbijeenkomsten om kennis te delen.
- Natuurlijk kijken de plantenwerkgroepsleden naar de biotoop waar de wilde planten voorkomen, maar ook een overvliegende rode wouw of een witsnuitlibel blijft niet onopgemerkt.

Als lid van IVN en/of KNNV ben je van harte welkom bij de Plantenwerkgroep. Wil je vrijblijvend op de hoogte worden gehouden van de activiteiten, mail naar Tilly Berkenbosch, contactpersoon voor de Plantenwerkgroep: tilly.berkenbosch@planet.nl

De Reune, een kleine rectificatie

Even een foutje herstellen over mijn verhaal over de Reune. De Reune komt anno nu niet uit in het Steenwijkerdiep, maar in het Kanaal Steenwijk-Ossenzijl. Een van de lezers wees

mij hier op en vertelde tevens dat er meerdere beken zijn die de Reune heten, maar dat blijkt een misvatting. De enige echte Reune is die door Tuk gaat zoals beschreven.

Tekst & foto's Ben Prins
Vijverlaan 11, 7975 BW Uffelte

De ene zijn dood, is de ander zijn brood...

Het is mei geweest. De grote dikke domme meikevers zijn weer van het toneel verdwenen. En daarmee is een einde gekomen aan brute misdaden, die deze lieve planteneters zijn aangedaan. Weken lang lag onze tuin bezaaid met de restanten van uit elkaar geplukte meikevers. Op een gruwelijke wijze gedood door niets ontziende misdadigers, alleen uit eigen belang. Arme kevers, zonder medelijden op een beestachtige wijze levend leeggegeten! Dat de dierenbescherming niet luidkeels een einde probeert te maken aan deze onaantvaardbare wredeheden! Sleep deze moordenaars voor het internationale tribunaal! Weg met deze meikeverkillers!

Verschillende keren zagen wij zo'n arme meikever rondlopen, waarvan de vleugels waren verdwenen en het achterlijf tot op de bodem was leeggegeten. Als bij een opwindpoppetje gingen mechanisch de pootjes nog heen en weer. En als een botsautootje liep het dier niets ziend tegen van alles aan. De kever functioneerde alleen nog automatisch: een zombie op zes pootjes ... Een chemische reactie zonder leiding, die pas zou stoppen bij de dood van de kever. Een zielig en meelijwekkend schepsel. Hoe kan de natuur toch zo wreed zijn! Wie hebben deze misdaden op hun geweten?

In onze tuin hangen vijf nestkastjes. Eén wordt

er elk jaar in bezit genomen of gekraakt door een bonte vliegenvanger. En elk jaar zingt de vogel van eind april tot het einde van mei luidkeels om een vrouw. Maar er zijn nog nooit jonge vliegenvangertjes geboren. De nestkast blijft leeg. Ook dit jaar. Van de andere viernestkastjes werd er één bewoond door een paartje pimpelmezen, en twee door een koolmezenechtpaar. Onafgebroken werd er door de ouders voer voor de jongen aangesleept. De ene ouder was nog niet weg, of de andere kwam er al aan. Kennelijk waren er in onze buurt voldoende insecten, om zo vele hongerige keeltjes met prooi vol te stoppen. Onder de herkenbare insectenresten vielen een paar keer onderdelen op van ... jawel: een meikever. Tot mijn verbazing arriveerde er zelfs een koolmees met een complete achtervleugel in de snavel, waaraan niet veel eetbaars te ontdekken viel. Arme koolmeeskuiken, bij wie zo iets in het keelgat werd geduwd! Maar waarschijnlijk gaf deze koolmees wel het antwoord op de vraag, welk dier zo niets ontziend de meikevers uit elkaar sleutelde.

Wij gaan er nu maar van uit, dat het vooral de koolmezen zijn, die zo'n grote prooi als de meikever moeilijk in zijn geheel als voer naar het nest kunnen brengen. Dus heeft de koolmees geen andere keus dan het levende dier in stukjes te hakken en de hapklare brokjes aan de jongen te voeren, om zo voor nieuw nageslacht te kunnen zorgen. Inderdaad, de natuur is wreed: de ene zijn dood, is de ander zijn brood!

Een leeggegeten, nog levende meikever

Tekst & foto's Willem-Jan Hoeffnagel

exemplaar dat op 5-8-1994 is gefotografeerd. Niet vanwege de libel maar vanwege de vele mijten die op deze libel aanwezig waren. Pas in 2000 werd de libel gedetermineerd als zijnde de Zuidelijke heidelibel.

- Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie (2008) – Een actualisatieatlas van de verspreiding van de Nederlandse libellen (Brachytron Jrg. 11 Nr.2 Pag. 188)

De soort komt nu verspreid over Nederland voor maar nog steeds sporadisch. Buiten de twee al vermelde waarnemingen zijn er nog vermeldingen uit Cadzand-Bad (2004) en Oss (2005). Uit 2006 wordt een eerste “invasie”(tje?) gemeld. Ook hier zijn er geen waarnemingen uit ons werkgebied gemeld. Wel staat er een stip op de locatie van het Kuinderbos.

Concluderend kan er gezegd worden dat de Zuidelijke heidelibel door het warmer wordende klimaat langzamerhand heel Nederland aan het koloniseren is. Daarbij worden steeds meer hokken gekoloniseerd maar inzoomend blijkt dat de aantallen waarnemingen en exemplaren bij zo'n waarneming nog wel beperkt zijn. Deze soort is nu ook in de Weerribben verschenen met waarnemingen door mijzelf in 2019 en 2021.

Introductie

Deze keer gaan we eens kijken naar de ontwikkelingen van een libel die recent in ons gebied is verschenen. Het betreft de Zuidelijke heidelibel (*Sympetrum meridionale*). Zoals de naam al zegt is dit een zuidelijke soort die zich, met de klimaatverandering, uitbreidt naar het noorden en nu ook in Nederland is verschenen.

De “verovering” van Nederland kunnen we fraai illustreren als we de voor Nederland relevante literatuur er op na slaan. Er zijn namelijk verspreid over de afgelopen 90 jaar vijf overzichten verschenen van de Nederlandse libellenfauna:

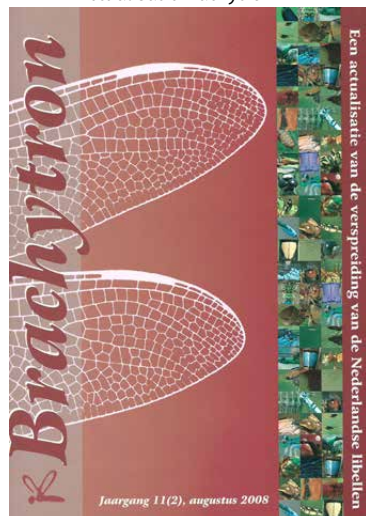
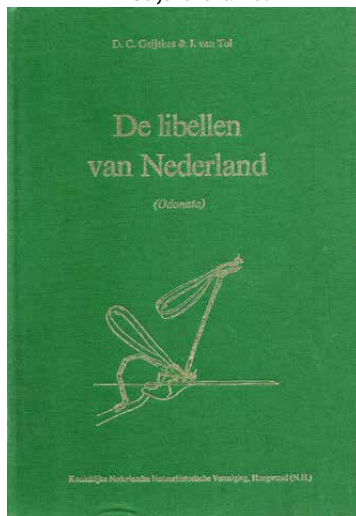
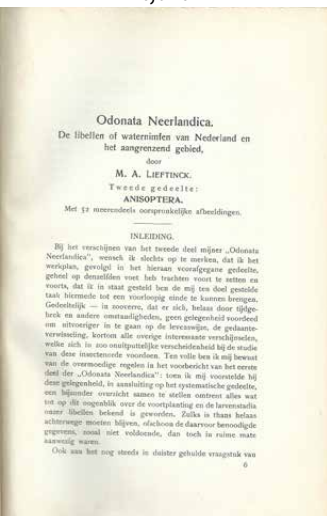
- M.A. Liefstinck (1926) – Tijdschrift voor Entomologie Jrg.26 (Pag. 147)
Hierin werd de zuidelijke heidelibel wel genoemd maar er werd expliciet vermeld “Niet inlandsch”.
- D.C. Geijskens en J. van Tol (1983) – De Libellen van Nederland (Pag. 247)
Op dat moment is er één bekende vondst uit de 19e eeuw en wel uit Leeuwarden.
- Stichting European Invertebrate Survey – Nederland (1995) – Verspreidingsgegevens van de Nederlandse libellen
Alleen de vondst in Friesland wordt op het kaartje “waarnemingen voor 1950” aangegeven.
- Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie (2002) – Fauna van Nederland Deel 4: de Nederlandse Libellen (Pag. 369)
Afgezien van de vondst uit Leeuwarden wordt nu ook gerefereerd aan een tweede

Herkenning

De zuidelijke heidelibel maakt een veel lichtere indruk dan de andere hier voorkomende heidelibellen. Dit komt doordat de poten, de zijkant van het borststuk (met op de naden alleen maar dunne of ontbrekende zwarte streepjes), het voorhoofd en het achterlijf een stuk bleker van kleur zijn. Bij de mannetjes is het pterostigma (het vleugelvlekje) aan de bovenzijde rood met een zwarte rand. Aan de onderzijde is het soms wit. Bij de vrouwtjes is het pterostigma lichtgeel met een opvallende zwarte voor-ader. In rust brengen ze de vleugels ver naar voren. De grootte is tussen de 37 en 39 millimeter.

Waarneming

Zoals in de introductie al is aangegeven verspreidt de zuidelijke heidelibel zich steeds verder in Nederland. Het areaal buiten Nederland loopt van Zuidwest-Europa en

Noord-Afrika via het Midden-Oosten tot aan Zuidoost-Siberië. De soort komt vrij algemeen voor rond de Middellandse Zee.

Het biotoop omvat open, zonnige en ondiepe wateren met boven de wateroppervlakte uitstekende begroeiing van biezen, russen etc. De voortplantingswateren zijn soms maar enkele vierkante meters groot.

De vliegtijd is van mei tot eind oktober met de piek van juni tot en met september.

Biologie

De paring gebeurt op warme middagen. Bij de ei-afzetting wordt het vrouwtje door het mannetje begeleid. Ei-afzetting gebeurt in ondiep water tussen riet en zeggen waarbij de eieren van het achterlijf worden afgestreken. Uitsluiting gebeurt op stengels van planten aan de oever en in het water op 10 tot 70 centimeter hoogte.

De volwassen libellen vliegen soms ver van het water. De mannetjes maken jachtvluchten vanaf uitkijkposten op staken en takken en speuren naar vrouwtjes.

Het is opvallend dat deze soort meer dan andere soorten vaak veel mijten (*Arrenurus papillator*) met zich meedraagt.

Bescherming

De Zuidelijke heidelibel is op de Rode Lijst van de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie aangeduid als dwaalgast (Zie *Brachytron* Jrg. 14 Nr.2 februari 2012 Pag. 93). Momenteel is deze soort dus weliswaar aan een opmars bezig maar wordt niet speciaal beschermd. Dit komt doordat de soort op dat moment zich nog geen 10 jaar aantoonbaar heeft voortgeplant in Nederland en derhalve nog niet officieel als in Nederland gevestigd werd gezien. Op dit moment is dat gezien de groei in het aantal waarnemingen en locaties wel het geval.

2022-05-24
Zuidelijke heidelibel
Sympetrum meridionale juli 2022
Waarneming

DUIVEN NEMEN ZWEMLES

houtduiven drijvend midden in de vijver

Tekst & foto's Ben Prins
Vijverlaan 11, 7975 BW Uffelte

Midden in onze tuin ligt een vijver. Niet te groot, niet te klein. De vijver is voor het grootste deel dichtgegroeid met waterplanten, zoals met de woekerende waterpest en met drijvende fonteinkruiden, watergentiaan en waterdrieblad. Langs de vijver ligt een rand van grote veldkeien, die het zwarte vijverfolie op z'n plaats moeten houden, en er midden doorheen loopt een pad van grote stapstenen. Vanaf de stapstenen proberen o.a. houtduiven heel regelmatig te drinken, waarbij zij zich gevaarlijk diep voorover moeten buigen. Het gebeurt daardoor wel eens, dat zo'n zware duif z'n evenwicht verliest en in het water glijdt. Verwonderlijk, hoe snel zo'n grote vogel met een paar stevige vleugelslagen weer uit het water kan loskomen. Maar deze keer ging het heel anders. Een paartje houtduiven streek neer op de stapstenen. Eén van de twee probeerde diep door de korte pootjes buigend water te drinken, gleed uit, en kwam met uitgespreide vleugels in het water terecht. Maar in plaats van te proberen er uit te komen, begon de vogel bijna midden in de vijver liggend enthousiast met de vleugels in het water te slaan en uitgebreid te badderen! Els en ik zagen vanuit de huiskamer een fontein aan spetters omhoog komen, en een paar tellen later zat de badderende duif weer naast de ander op de stapstenen. Opnieuw gleed de duif het water in, nu onverwacht gevolgd door

de tweede, en even later lagen beide duiven dicht bij elkaar te spetteren, drijvend op het vijveroppervlak, of misschien zich staande houdend op de waterplanten. Ik heb snel geprobeerd met de telelens door het dubbele HR-glas van de grote huiskamerramen een paar opnamen te maken, maar echt scherp zijn ze niet geworden. Een paar keer herhaalde de badscène zich, tot ze er kennelijk genoeg van hadden en verdwenen.

Deze voorstelling van duiven liggend in het vijverwater hebben we niet meer gezien. Alhoewel ze volgens ons er best plezier in hadden, is het zwemmen hun kennelijk toch niet zo geweldig bevallen. Jammer, want zwemles nemende duiven zijn tenslotte heel wat spectaculairder, dan een zwemmende wilde eend of een waterhoen in je vijver.

ObsIdentify, de moderne determinatie tool

Tekst en
beeldmateriaal:
Robert Rubertus

Waarnemen

Berkenspikkelspanner, geelbandlangsprietmot, zwartpootsoldaatje, smalle kniptor, gerande spanner en gewone snipvlieg zijn zo wat insecten die je kunt vinden op een koele ochtend in de Kiersche Wiede ten zuiden van Wanneperveen. Door goed te kijken in de ondergroei van het moerasbos zijn ze waar te nemen. Maar hoe kom je ter plekke op de naam van de vele soorten kevertjes, nachtvlindertjes en vliegen die hier leven? Tegenwoordig kan dat heel eenvoudig met een smartphone met een redelijk goede camera met zoomfunctie en een slimme app die soorten kan determineren aan de hand van foto's: ObsIdentify.

De app ObsIdentify

ObsIdentify staat voor observeren en determineren. Veel natuurliefhebbers zullen deze app al kennen. ObsIdentify kun je gratis op je smartphone installeren via een appstore. De app kan 22.000 soorten in Nederland determineren met behulp van kunstmatige intelligentie en tegenwoordig ook soorten in de rest van Europa. Geen zoek meer in determinieertabellen en veldgidsen, maar direct resultaat met foto's die je met je smartphone maakt. Is dit een reclamepraatje voor de zoveelste modieuze app of is het een nuttig hulpmiddel om de natuur mee te onderzoeken en beschermen?

Determineren van soorten

Tot enkele jaren geleden nog maar, waren natuurliefhebbers die planten, paddenstoelen en insecten op soortnaam wilden brengen aangewezen op standaardwerken met determinieertabellen, zoals in Heukels' Flora van Nederland. Om hiermee te kunnen werken is een gedegen kennis nodig van kenmerken van

planten, zoals aantal meeldraden, stamper, vormen van kelk- en kroonbladen en stengels en gewone bladeren, die bovendien vaak alleen met een loep zichtbaar zijn. Zo ook voor vele groepen insecten, zoals nachtvliners, wantsen, kevers, vliegen enzovoorts.

Machine learning

Machine learning onderzoeker Laurens Hogeweg kwam in 2018 op het idee om te kijken of automatische beeldherkenning met behulp van foto's zou kunnen helpen om planten op soort te brengen en hij kwam in contact met Waarneming.nl. Hij begon met afbeeldingen van wantsen te verwerken in de computer. Machine learning is gebaseerd op een zogenaamd neurale netwerk waarmee een computer zelf kan leren om soorten te determineren, een vorm van kunstmatige intelligentie. Door een neurale netwerk te trainen met heel veel foto's van soorten met de daarbij behorende correcte naam ingevoerd door een specialist, lukte het de computer om 250 soorten wantsen op naam te brengen door andere foto's van de ingevoerde soorten wantsen aan te bieden. Dat smaakte naar meer. Het lukte ook om 2000 soorten nachtvliners te determineren met kunstmatige intelligentie. Tot nu toe zijn er acht computermodellen ontwikkeld om soortgroepen te herkennen: planten, paddenstoelen, vogels, zoogdieren, vliegen, vliners, overige insecten en de "rest". Sinds eind maart 2022 bevat de app soorten uit heel Europa, dus ook uit de Alpen, Scandinavië en langs de Middellandse zee. Overigens zijn nog niet alle soortgroepen even goed vertegenwoordigd in deze delen van Europa.

Determineren gaat steeds beter

De modellen worden steeds beter, omdat er

per jaar miljoenen foto's worden gebruikt om te trainen. Specialisten bekijken de foto's in waarneming.nl, brengen de soort op naam en voeren dit in de modellen in. Zo kan de computer foto's van planten die in de natuur genomen zijn, vaak op naam brengen vanuit verschillende standpunten en op grond van verschillende onderdelen. Wel blijft het belangrijk om onderscheidende kenmerken op de foto te zetten, want wat er niet op staat, kan ook niet dienen voor determinatie. Vaak geeft het programma percentages van waarschijnlijkheid aan. Bijvoorbeeld 64,5% kans dat een zwammetje een witte melksteelmyna is. Soms staan er ook twee soorten vermeld met percentages en dan is het niet goed mogelijk om op soortniveau te determineren. Eén van de specialisten op waarneming.nl kan dan vaststellen welke soort het is, maar vaak ook niet omdat onderscheidende kenmerken niet op de foto staan.

Kritisch gebruiken

De app kan veel soorten herkennen, ook al is de foto niet van optimale kwaliteit en staan niet alle onderscheidende kenmerken er op. Toch is het zaak kritisch te kijken of de soort die de app aangeeft klopt. Zo had ik zelf een foto gemaakt van een egel in de tuin tijdens de schemering en gekeken wat de app met deze wat wazige foto kan. De uitkomst was absurd: kans van 75% op een wild zwijn. Patronen, vormen en structuren zijn belangrijk voor goede herkenning, de grootte van een soort kan de app niet beoordelen. Vandaar misschien dat de wat ronde lichaamsvorm en de driehoekige snuit van de egel leidde tot deze bizarre determinatie. In waarneming.nl worden veel onmogelijke determinaties er door een specialist wel uitgehaald en het programma leert er weer

Voorbeeld van te determineren soort.

van. Overigens zijn veel soorten insecten en spinnen met foto's alleen op genusniveau te determineren en is een microscopisch onderzoek van bijvoorbeeld de geslachtsorgaantjes noodzakelijk voor vaststellen van de soortnaam.

Steeds meer kennis over verspreiding van soorten

Sinds de invoering van de app in 2020 is het aantal natuurwaarnemingen in Nederland sterk gestegen. Zo werden in 2021 13 miljoen waarnemingen ingevoerd in Nederland ten opzichte van 8 miljoen in 2019. Doordat steeds

meer mensen betrouwbare gegevens leveren over veel soorten planten en dieren die misschien niet zo gemakkelijk te determineren zijn, neemt de kennis over verspreiding enorm toe. Zo kan bijvoorbeeld onderzocht worden hoe de verspreiding van soorten verandert door klimaatverandering, door aanleg van nieuwe natuur, door veranderingen in de landbouw en de uitbreiding van menselijke bebouwing en activiteiten. Als vervolg hierop kunnen maatregelen worden genomen om gebieden en soorten te beschermen en in stand te houden. Maar ook kan de verspreiding van exoten, planten en dieren die van nature niet thuishoren en mogelijk schadelijk

Invoeren • Ontdek • Projecten • Over ons • Community • Oude

Geelbandlangspretmot

Nemophora degeerella (Linnaeus, 1758)

Nachtvlinders en mic's • langsprietmotten • Nemophora • Nemophora degeerella • Soort

1 imago ter plaatse

NIA beeldherkenning is het met je determinatie eens: Geelbandlangspretmot - Nemophora degeerella (100,0%)

2022-05-24 09:15

Robert Rubertus

De Wieden - Kiessche Wijde (OV)

Onbekend

Details

Datum	2022-05-24 09:15
Aantal	1
Levenstadium	imago
Activiteit	ter plaatse
Locatie	De Wieden - Kiessche Wijde (OV)
Waarnemer	Robert Rubertus

Geelbandlangspretmot met Obsidentify in Waarneming

zijn voor inheemse soorten in onze omgeving gevolgd worden. Vervolgens kan men maatregelen nemen om uitbreiding van deze exoten te vertragen of te voorkomen.

Extra dimensie

Gebruik van de app is ook gewoon leuk. Zo kun je in je eigen tuin allerlei soorten insecten en spinnen ontdekken, die je anders niet of

met veel moeite en specialistische kennis zou kunnen determineren. Een enkele keer ontdek je dan soorten die gekenmerkt worden als “zeldzaam”. Maar mogelijk komen die soorten toch in grotere aantallen voor dan bekend en komt dat aan het licht nu veel meer mensen gegevens verzamelen. Citizen-science. En toch blijft ook het ouderwetse determineerwerk met tabellen interessant om te doen.

KEIZERLIJK BEZOEK

Tekst & foto's Ben Prins
Vijverlaan 11, 7975 BW Uffelte

In de vijver achter ons huis is het een gekrioel van leven. Van platwormen en bloedzuigers, via waterslakken en waterwantsen, tot vissen en kikkers. Hoe deze beesten in de vijver terecht zijn gekomen, zal voor veel soorten wel een raadsel blijven. Tenslotte heb ik nog nooit platwormen, bloedzuigers en slakken zien vliegen. Ook vliegende vissen komen in ons land niet voor. En aangezien wilde eenden of andere watervogels zich alleen bij hoge uitzondering zo dicht bij ons huis wagen, lijkt ook deze bron niet erg aannemelijk. Maar hoe dan ook, ze zitten in de vijver en daar zijn we blij mee.

Voor waterwantsen, waterkevers en andere groepen insecten ligt het anders. Die kunnen de weg naar onze vijver vliegend hebben gevonden. Ook tijdens het nachtvlinderen ontdekken we regelmatig waterinsecten op het fel verlichte doek, als teken dat waterinsecten zich niet alleen via het water, maar ook via de lucht kunnen verspreiden. Dit geldt zeker voor heel wat kleine en grote libellen, die al vliegend gemakkelijk vele kilometers van hun geboortegrond weg kunnen dwalen, en zo nieuwe gebieden kunnen koloniseren.

Voor al de grote libellen, zoals de glazenmakers en keizerlibellen, zijn als uitstekende vliegers er om bekend, dat ze in grote groepen van vele tientallen, soms wel van honderden exemplaren zich over grote afstand kunnen verplaatsen. Zo hebben wij mannen van de vroege en blauwe glazenmaker al heel

Grote keizerlibel
Anax imperator man

wat keren boven onze vijver zien patrouilleren, terwijl wij zo nu en dan ook een vrouwtje in de vijver eieren hebben zien afzetten. Desondanks vinden wij van de vele larven, die van deze soorten in de vijver moeten hebben geleefd, op de oeverplanten maar weinig larvenhuidjes terug van uitgeslopen glazenmakers. Het was daarom een verrassing, dat wij dit jaar in begin mei meer dan tien larvenhuidjes van de grote keizerlibel telden op de bijna uitgebloeide bloemstelen en de bladeren van een klein plekje met waterdrieblad. Waterdrieblad is een verlandingsplant met lange, bladerloze onderwateruitlopers, waaraan stengels met drie bladen omhoog groeien, die eindigen in een aar prachtige, witte bloemen. De opvallend grote larvenhuidjes van de keizerlibel, ong. 50 mm, zijn gemakkelijk te onderscheiden van de iets kleinere huidjes van de glazenmakers, ong. 45 mm, door naar de achterrand van de ogen boven op de kop te kijken. Bij de keizerlibellarven vormt de ach-

grote keizerlibel
Anax imperator vrouw
eierlegend

aandrijving onverwacht weg van het gevaar, en heeft de vijand het nakijken.

De meeste larven van de keizerlibel zijn na twee jaar volgroeid. Alleen als er te weinig voedsel te vinden was, of de gemiddelde wattertemperatuur te laag bleef, kan het wat langer duren. De larven, die al voor de winter volgroeid waren, gaan in de winter in winterrust en komen dan in mei daarop vreemd genoeg bijna allen tegelijk binnen enkele dagen

terrand van beide ogen een rechte lijn, bij de glazenmakers is achterrand van de ogen aan de binnenzijde iets naar achteren uitgetrokken, en vormt de lijn een naar achteren gerichte punt.

De larven van alle libellen zijn echte onderwaterrovers, maar hun prooien zijn meestal klein. De grote larven van de keizerlibel kunnen ook grotere prooien aan, waaronder de larven van kleinere libellen. Om hun prooi te kunnen vangen beschikken alle libellenlarven over een lange, uitklapbare onderkaak, die in rust onder de kop ligt opgeborgen. Langzaam tussen de waterplanten rondlopend speurt de larve met zijn grote ogen naar een bewegend prooi. Is de larve het prooi dicht genoeg genaderd, dan wordt de onderkaak, waaraan zich aan de voorkant twee scherpe, dolkvormige, bewegelijke tanden bevinden, met kracht naar voren uitgekapt en het prooi met de kaaktanden gepakt, naar de bek gebracht, en levend verslonden. De natuur kent geen medelijden! Onder water heeft de larve, net als boven water, zuurstof nodig om te overleven. De grote libellen, waaronder die van de keizerlibel, gebruiken daarvoor een speciaal ingericht deel van hun darmkanaal. De kleine libellen, of waterjuffers, beschikken voor hun ademhaling over drie kieuwflappen aan het uiteinde van hun lichaam. De grote libellen gebruiken de darm niet alleen voor de ademhaling, maar ook om een plotseling gevaar te ontvluchten. Door het water in de darm snel naar buiten te pompen, schiet de larve met een soort straal-

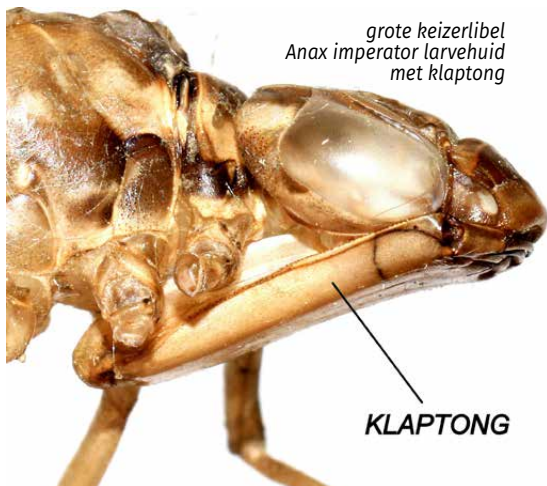
uit het water. Ze klimmen meestal vroeg in de ochtend tegen boven het water uitstekende planten omhoog, om ongeveer een twintig centimeter boven het water te stoppen, en daar te blijven drogen. Dan wordt er lichaamsvocht naar het borststuk gepompt en breekt het larvenpantser vlak achter de kop op de rug open.

Nu kruipt het volwassen insect langzaam uit de larvenhuid, en blijft – als de libel ongeveer halverwege de ontveling is – nog enige tijd achterover hangend drogen. Dan strekt de libel plotseling het lichaam weer naar voren, pakt met de nu uitgeharde poten de plant vast, en trekt het korte, dikke achterlijf geheel uit de larvenhuid. Door het lichaamsvocht te verplaatsen wordt het achterlijf als het ware uitgeschoven en krijgt het z'n lange smalle vorm. De vleugels zijn dan nog langs het achterlijf liggende verfrommelde stompjes, die langzaam tot de grote, glasheldere vleugels worden opgepompt.

De kleuren van de libel beginnen nu van bleekgeel donkerder te worden, tot het kleurenpatroon duidelijk herkenbaar is, en de vleugels onverwacht zijwaarts uitklappen om niet weer langs het lichaam te kunnen worden teruggebracht. Een opvallend verschil met de waterjuffers, die dat wel kunnen. Nog even en de libel is voldoende uitgehard om ritselend z'n korte leven als volwassen insect tegemoet te vliegen. Een leven, dat zal bestaan uit jagen, eten, seks, eiafzetten, en doodgaan. Na anderhalf tot ongeveer twee jaar als larve in

grote keizerlibel Anax imperator larve

*grote keizerlibel
Anax imperator larvehuid
met klaptong*

KLAPTONG

het water te hebben geleefd, waarbij alles alleen maar draaide om eten, eten en nog eens eten, is het drukke bestaan van de volwassene binnen hoogstens een paar maanden voorbij. De mannen wijken na het uitsluipen uit naar een plek, waar het geslachtsorgaan rustig kan rijpen, zonder dat ze door andere mannen kunnen worden lastiggevallen. Na zo'n tien dagen zoeken ze een geschikt territorium op, waar ze mededingers agressief uit verjagen, en waarin ze hopen een paringsbereide vrouw te ontmoeten. Mannen kunnen meerdere keren paren. Ook de vrouwtjes trekken zich na het uitsluipen eerst verder van het water terug, voor ze na ongeveer twee weken het territorium van een man opzoeken. Anders dan de glazenmaskers vliegen de keizerlibellen met een iets omlaag gekromd achterlijf, in plaats van een recht.

De vrouwtjes zetten hun 150 tot 200 eieren af in kleine porties op verschillende plekken. Dit kunnen vijvers zijn, of andere niet te grote stilstaande wateren, die diep genoeg zijn om in de zomer niet uit te drogen. De eieren worden één voor één afgezet op de onderkant van drijvende waterplanten, of de onderkant van in het water liggend blad of takjes. Nadat het

vrouwtje een aantal eitjes in hetzelfde water heeft afgezet, gaat ze op zoek naar een ander plek. Dit gebeurt net zo lang tot haar voorraad eieren is opgebruikt. Op deze manier zorgt zij er voor, dat haar nakomelingen op verschillende plaatsen groot worden en het risico op mislukken wordt verkleind. Na ongeveer drie weken komen de eitjes uit, en begint een nieuwe generatie keizerlibellen.

De grote keizerlibel, *Anax imperator*, is tegenwoordig een algemene verschijning. Dit is niet altijd zo geweest. Van vóór 1950 zijn er uit onze omgeving geen waarnemingen bekend. Pas na 1950 neemt het aantal waarnemingen langzaam toe, tot de soort na 1990 ook in onze omgeving steeds algemener wordt. De soort breidt zich nog steeds verder naar het noorden uit en heeft tegenwoordig ook al het zuiden van Scandinavië gekoloniseerd.

Een paar dagen na de ontdekking van de larvenhuidjes in onze vijver zagen wij een vrouw onder verschillende waterplanten haar eieren afzetten. Nog twee jaar wachten, en we kunnen opnieuw een hoeveelheid larvenhuidjes hangend aan het waterdrieblad verwachten. Nog even geduld!

*blauwe glazenmasker
Aeshna cyanea
bovenkant kop
van larvehuid*

*grote keizerlibel
Anax imperator
bovenkant kop
van larvehuid*

schetsen in De Wieden

Maak je natuurervaring beeldend door te schetsen

De afgelopen 5 weken hebben 9 IVN'ers onder de bezielende leiding van Rietje Veltkamp de cursus Schetsen in de Natuur gevolgd.

Bepakkt met schetsboek, potlood, aquarelverf, water en klapstoeltje gingen de deelnemers op pad door het mooie gebied rondom Steenwijk. Van waterrijke gebieden via bosgebieden naar rietvelden, alle biotopen in de omgeving werden aangedaan. De natuur als onderwerp van je schets. Ruim anderhalf uur lang kijken en schetsen.

Met alleen kijken ben je er nog niet. Perspectief, vlakverdeling en kleurgebruik zijn medebepalend voor het resultaat. Belangrijke onderwerpen die tijdens de cursus aan de orde zijn gekomen. Rietje gaf per onderwerp een korte introductie van de theorie, beeldend voorzien met haar eigen schetsen en die van inspirerende beroemde schilders. Daarna ging iedereen op eigen niveau aan de slag. De ene deelnemer had al jarenlange olie verf ervaring, de andere tekende voor het eerst sinds kindertijd. Per persoon gaf Rietje tips

en tools. Aan het eind van de schetsmiddag volgde feedback en werd huiswerk voor thuis meegegeven.

De cursus is nu afgerond. De aanwezigen zijn zo enthousiast, dat het idee is ontstaan om elke maand samen in de natuur te schetsen. Per WhatsApp wordt een locatie afgesproken waar samen kan worden geschetst en waar je elkaar van feedback kan voorzien.

Wanneer: elke eerste dinsdag van de maand, beginnend op 2 augustus 2022

Locatie: fietsafstand rondom Steenwijkerland, per WhatsApp meegedeeld.

Voor wie: IVN/KNNV leden met elk schetsniveau.

Deelname: gratis voor IVN/KNNV leden, maximaal 10 personen.

Ook geïnteresseerd? Meld je dan aan bij Rietje via info@rietjevelkamp.nl

Later in het jaar wordt een nieuwe (betaalde) cursus gehouden waarbij Rietje weer technieklessen verzorgd.

bomen schetsen Woldberg

huiswerk

Zeearenden in Noordwest Overijssel, een zoektocht waard!

“Op zoek naar de zeearend” met dat doel organiseerde Ronald van Vlijmen op 23 april, namens IVN en de KNNV een vogelexcursie. Na een bezoek aan de Auken alwaar natuurlijk werd genoten van de vele soorten reigers, grote zilver, blauwe en purperreiger en een jagende bruine kiekendief, werd koers gezet naar Scheerwolde.

Een van de arenden werd broedend gespot op het nest. Na een prachtige tocht over Zwartewaterterklooster werd in hotel “Het Zwartewater” de innerlijke mens versterkt met koffie en appeltaart. Vervolgens verder via de oude dijk langs het Zwartewater. Bij de monding van het Zwartewater in het Zwarte Meer, het Zwolsche Diep geheten, opnieuw zicht op het nest van de zeearend. Via het Kampereiland kwamen we bij de monding van de IJssel met daarin het Keteleiland. De helaas verwaarloosde “Hut van Jan Nap” werd bezocht.

Onderweg aan de Beulakerweg werd nog even een koereiger van heel dichtbij gespot. In polder Wetering werden een blauwborst, tapuit, gele kwik, snor en natuurlijk weer een bruine kiekendief gespot. Via Nederland en de NOPolder bezochten we de eerste observatieplek voor zeearenden, het surfstrand bij Vollenhove, geen succes. Het waaide te hard en er werd gesurft.

Het vogeleiland in het Zwarte Meer had meer succes, op de weg er naartoe was het nest al duidelijk zichtbaar en bewoond.

Binnen 5 minuten was het raak en werd de zeearend pontificaal waargenomen jagend langs het Keteleiland. Verder werden we weer verwend met een jagende bruine kiekendief en gele kwikstaartjes.

Opvallend was de zeer slechte stand van de weidevogels, geen grutto te bekennen, alleen wat Kievieten en scholeksters.

Als afsluiting kwamen we nog een ijsvogeltje tegen bij de Kadoelerbrug en werden er uitstekende biologische asperges gespot in de NOP.

Al met al een zeer geslaagde vogelexcursie met 8 deelnemers.

*excursie op zoek naar de zeearend
foto Ronald van Vlijmen*

De moerasmaskerbij ontmaskerd?

In de zomer van 2021 is in de Weerribben en de Wieden onderzoek gedaan naar het voorkomen van de moerasmaskerbij *Hylaeus pfaendrichi*. De moerasmaskerbij is een zeer zeldzame bijensoort, die op de Rode lijst staat als bedreigd. In Nederland is de soort op slechts drie locaties waargenomen: in de jaren 1943-1945 in Ankeveen en in Aalsmeer en in 1992-1996 in de Weerribben. Deze laatste waarnemingen waren aanleiding voor de provincie Overijssel om EIS Kenniscentrum Insecten te vragen om onderzoek te doen naar zeldzame bijensoorten in Noordwest Overijssel. De resultaten van dit onderzoek zijn vastgelegd in het conceptrapport "Moerasmaskerbij en kauwende metselbij in de provincie Overijssel", december 2021, auteurs John T. Smit, Jan Smit, Jeroen de Ronde en Theo Zeegers. De redactie heeft toestemming gekregen om dit concept te gebruiken voor Koppel.

De moerasmaskerbij is in 2021 alleen aangetroffen in de Weerribben, niet in de Wieden (en ook niet in Olde Maten, waar ook onderzoek is gedaan). In vier verschillende percelen in de gebieden Meenthegat en Schut en Grafkampen zijn in totaal 17 exemplaren gevonden. Het onderzoek werd gedaan met een malaiseval en door veldwerk. Een malaiseval is een tentvormige structuur van doek met een puntige nok, waar insecten zich verzamelen en in een monsterfles worden gevangen. De meeste moerasmaskerbijen (12 exemplaren) werden gezien in veenmosrietland met ijle rietvegetatie en relatief weinig bloeiende planten in het gebied Meenthegat. Op de rib groeide braamstruweel en andere opslag van jonge boompjes van minder dan vijf jaar oud. In dit braamstruweel bevonden de moerasmaskerbijen zich. De moerasmaskerbijen werden uitsluitend waargenomen in veenmosrietland, dus niet in andere vegetatietypen. In het gebied zijn vijf soorten maskerbijen aangetroffen, waaronder de algemeen voorkomende rietmaskerbij *Hylaeus pectoralis* en de veel

Vrouwte moerasmaskerbij. Foto Tjonne Fernhout

Mannete moerasmaskerbij. Foto Tjonne Fernhout

op de moerasmaskerbij lijkende en ook zeldzame Rinks maskerbij *Hylaeus rinki*. Veel soorten maskerbijen maken hun nesten in oude stengels van braam en framboos niet in de bodem, zoals veel andere bijensoorten. Mogelijk maakt ook de moerasmaskerbij zijn nest in braamstengels, alhoewel dat niet zo is vastgesteld. Ze foerageren in juni veel op bloemen van de braam. Later in het seizoen zoeken moerasmaskerbijen hun voedsel meer op schermbloemigen zoals melkeppe en gewone engelwortel. Er is nog veel onbekend over de habitateisen van de moerasmaskerbij en daarom is meer onderzoek nodig om optimaal ecologisch beheer voor de soort te bepalen. In drie per-

Mannete moerasmaskerbij.

Illustratie
Jeroen
de Rond

celen zijn bijvoorbeeld alleen vrouwtjes en geen mannetjes waargenomen en om de habitat-eisen beter te bepalen is wel nodig het voorkomen van mannetjes vast te stellen. Zo wordt het mogelijk geschikte gebieden te behouden en het oppervlak mogelijk geschikt

gebied uit te breiden. De recent uitgevoerde vegetatiekartering kan onderzocht worden op potentieel geschikte gebieden. Belangrijk lijkt in ieder geval dat bij geschikt veenmosrietland opslag van braam op de rib mogelijk wordt gemaakt.

Tekst en foto's: Philip Friskorn

De heren Kemphaan hebben vele kostuums

Kemphaan met opgezette zwarte kraag

Helaas is de Kemphaan in Nederland vrijwel verdwenen en staat niet voor niets op de Rode Lijst. Als geboren en getogen Zwollenaar ging ik al kind in de jaren vijftig van de vorige eeuw met mijn vader kemphanen kijken in de Mastenbroeker polder, daar waar nu de Zwolse wijk Stadhagen ligt. Bij een grote plas was er een 'lek' met prachtige gevechten. Die plas is er, als ik mij het goed herinner, nog steeds. De kemphanen zijn echter al decennia verdwenen, helaas!

Nog slechts een handvol broedgevallen zijn bekend. Hoewel in De Kop er vorig jaar weer een enkel broedgeval werd vastgesteld, mede dankzij een aantal weidevogelboeren. De soms honderden Kemphanen die we kunnen waarnemen in Noord Nederland zijn trekvo-gels die naar noordelijke streken vertrekken om daar te broeden, hoewel ook daar de aantallen afnemen. Herstel van de kemphaan-populatie is slechts te bereiken als we voor vernatting van het leefgebied gaan zorgen, bemesten met droge mest en maaien na 1

juli. Op veel plaatsen is dat helaas een utopie. Toch is er hoop door de vele initiatieven om de genoemde maatregelen waar te maken. De meeste broedgevallen vinden we in Friesland, een enkele in de Zaanstreek en een paar in Zuidwest Groningen. Het totale aantal broedgevallen in Nederland wordt geschat op ongeveer 30. Het aantal doortrekkers met name in Friesland en het Lauwersmeergebied bedraagt maar liefst ongeveer 10.000. Dat lijkt veel, maar is te verwaarlozen met 50 jaar geleden. De reden weten we allemaal.

Kemphaan met bruine kraag

Een mooi groepje hanen met diverse kostuums

Op de zogenaamde 'leks' baltsen de heren door schijngevechten uit te voeren. Op deze toernooiveldjes houden ze schijngevechten om de gunst van de vrouwtjes te winnen. De vrouwtjes zorgen na de paring voor het broedsel. Kemphanen zijn grondbroeders. Nederland vormt de zuidgrens van het broedgebied en tevens de noordgrens van het overwinteringsgebied.

De mannen zijn aanzienlijk groter dan de

vrouwen, respectievelijk gemiddeld 28 cm voor de heren en 22 cm voor de dames. In het voorjaar dragen de mannen bijzondere halskragen in vele kleuren. Deze kleuren kunnen variëren van wit, bruin, oranje, zwart, geel, etc. Ook de kleur van de poten kan variëren, afhankelijk van de leeftijd kan dit groengrijs, bruin, geel en roodoranje zijn. Dat maakt determinatie soms moeilijk. Geniet van enkele van mijn waarnemingen.

Kemphaan met bruine kraag

Kemphaan met oranje kraag

Kemphaan met oranje kraag en verschil in grootte tussen man en vrouw

Kemphaan met witte kraag

Kemphaan met witte kraag

Kemphaan met bruine kraag tijdens balts

Kemphaan met duidelijk verschil in grootte tussen man en vrouw

Stichting Natuur en Milieu Platform Steenwijkerland

Historie

Toen in 2002 de eerste oriënterende gesprekken plaats vonden tussen de KNNV/NWH en het IVN Noord West Overijssel bleek al snel dat er een grote gedeelde behoefte was aan een werkgroep die de belangen van de natuur en het milieu in de gemeente Steenwijkerland wilde behartigen. De NWH had in het verleden wel eens een actieve natuurbescherming werkgroep gehad die helaas ter ziele was. Bij het IVN was vanaf de oprichting een toegevoegd huishoudelijk reglement dat natuurbescherming en beïnvloeding van lokaal bestuur op dat moment onmogelijk maakte.

Ook was er juist op dit moment een net gestarte werkgroep De Weerribben, met o.a. Dick Woets die onderdak zocht.

In de 2004 werden deze behoeftes en initiatieven verder geconcretiseerd (een citaat uit een verslag 11 aug. 2004):

Op 16 juni jl. kwamen diverse leden van het IVN en Noordwesthoek bij elkaar om te verkennen of de start van iets als een Natuur en Milieuplatform zinvol zou zijn. Dit platform zou dan vooral de taak hebben diverse overheidsinstellingen in Steenwijkerland kritisch te volgen. Inpraak en zo nodig deelname in aankondigde wettelijke procedures die natuur en milieu aangaan zouden dan hiertoe gaan behoren. Ook aan handhavingsproce-

dures valt te denken. Dit idee werd unaniem positief beoordeeld en daadwerkelijk ondersteund. Gedacht wordt aan een platform dat gedragen wordt door IVN/Noordwesthoek en dat in overleg maar ook onder eigen verantwoordelijkheid zal opereren. De besturen van Noordwesthoek en het IVN zullen dit idee nu nader bespreken.

Besloten werd om zoveel als mogelijk onder de radar te werken om de beide natuurverenigingen niet te hinderen in andere activiteiten en hun relaties.

De daadwerkelijke oprichting van de Stichting vond plaats op 19 januari 2005. De feitelijke oprichters waren de heren : T. van de Graaf, M.de Jonge en H. Plat.

Een greep uit de eerste activiteiten

Een eerste concrete taak was de deelname aan de discussiebijeenkomst over de uitgangspunten notitie bestemmingsplan buitengebied Steenwijkerland. Inmiddels zijn we dus ruim 17 jaar verder en het is de gemeente Steenwijkerland tot dusver niet gelukt een omgevingsplan voor het buitengebied te maken. Dus hier geen pluim voor de gemeente. Voor een goede ruimtelijke ordening onontbeerlijk lijkt ons!

Al snel bleek het nut van het platform, juist op dat moment dienden de eerste grote land-

inrichtingsprojecten in het kader van het gebiedsgericht beleid Noord West Overijssel zich aan en konden we uitgebreide commentaren en adviezen geven op deze plannen. De eerste serieuze testcase met daarbij een gang naar de rechter betrof de Eesveense Hooilanden (Eeserwold). We haalden ons gelijk maar er veranderde niet veel aan de plannen. Een paar jaar later haalden we onze grootste overwinning. De Raad van State zette een dikke streep door de megalomane invulling van de zogenaamde gele vlek bij Scheerwolde. De kolderieke inspanningen tijdens de zitting in Den Haag van H. Apotheker (burgemeester van Steenwijkerland) als fel pleitbezorger en promotor van dit project, maakten deze uitspraak voor ons onvergetelijk. Gelukkig tot op de dag van vandaag op deze locatie geen nieuwe ontwikkelingen van dit formaat met een veel te grote impact op natuur en het milieu. Hier mogen we best trots op zijn! Waar we ook trots op zijn is de jaarlijkse inzet voor de grote vuurvliinder. We planten onder toezicht van Staatsbosbeheer in de Weerribben, waard- en nectarplanten aan voor deze zeldzame en unieke vlinder, de laatste jaren haakt ook de insectenwerkgroep van de KNNV aan.

Financiën

Bij de oprichting van het NMPS werden uiteraard ook afspraken gemaakt over geldelijke ondersteuning (dit naar rato) door de beide natuurclubs, toen rond 2012 de economische crisis toesloeg en bouw- en ontwikkelplannen in de ijskast werden gezet. Grote landschapelijke plannen bleven uit of werden stilgezet. Toen brak voor ons ook een wat rustigere tijd aan en hadden wij op dat moment ook minder financiële ondersteuning nodig, de jaarlijkse subsidie werd geschrapt en aangepast. We kunnen nu na overleg aanspraak maken op financiële ondersteuning, gelukkig is dat tot op dit moment nog niet nodig geweest, temeer omdat tot nu alle rechtszaken voor ons voordelig uitvielen en wij de verschuldigde proceskosten en leges terug kregen. Wel is het zo dat door de alsmaar stijgende bankkosten ons saldo nu snel aan het krimpen is en een dubbele gang naar de rechtbank (voorlopige voorziening en de eigenlijke rechtspraak) nog net vooraf betaald kan worden.

Heden

Tijden veranderen, bij het NMPS en de besturen van IVN en KNNV/NWH ontstaat het verlangen om meer naar buiten te treden, misschien wel ingegeven door de noodzaak van dit moment. Ook openheid naar de leden met overzicht over onze werkwijze en lopende zaken plus de financiële verantwoording speelt hierbij een rol. Het idee ontstaat om dit vorm te geven met een vaste rubriek in Koppel.

Welnu dit is een eerste bijdrage, hoe het één en ander er dan straks uit komt te zien moeten we nog even afwachten. Veel leesplezier zal het vergeleken met de andere rubrieken niet opleveren. Wij zien als bijkomend voordeel meer betrokkenheid en hopen op nieuwe platformleden die zich met passie willen inzetten voor natuur en het milieu in Steenwijkerland.

Toekomst

In de gemeente Steenwijkerland liggen twee N2000 gebieden van groot internationaal belang.

Het NMPS maakt zich grote zorgen over de ongebreidelde recreatieve ontwikkelingen rond deze gebieden. Waar eerder het Nationaal Park Weerribben-Wieden zich nog enigszins gereserveerd opstelde en pleitte voor kleinschalige duurzame ontwikkelingen op dit gebied, lijkt bij de huidige stichting Wieden Weerribben het hek hier volledig van de dam, hierbij veelal aangejaagd door de gemeente Steenwijkerland. Werkelijk overal ontstaan mega vakantie/pretparken met bijbehorende overlast en erger, schade aan de natuur. Met uitspraken als balans tussen economie en ecologie, duurzaam recreëren en spreiding van toerisme strooit men zand in de ogen van ieder, maar wij weten inmiddels wel beter en zien de natuurwaarden en het milieu alsmaar verslechteren. Dat blijkt ook uit het feit dat de gestelde N2000 doelen bij lange na niet gehaald worden.

Wij maken dit de komende jaren tot ons speerpunt en willen ons hiervoor gaan inzetten.

Mocht u zich geroepen voelen na dit gelezen te hebben...

Henk Plat, namens het NMPS

WAARNEMINGEN

Tekst en foto: Philip Friskorn

De Pontische meeuw in Wetering West

*Pontische meeuw in de vlucht
boven Wetering West*

Een enkele keer worden ze gezien in de Kop van Overijssel, de Pontische meeuw (*Larus cachinnans*). In het in 2016 verschenen boek *Vogels van het Nationaal Park Weerribben-Wieden* wordt melding gemaakt van waarnemingen van Pontische meeuwen tussen 1999 en 2014 in de Weerribben en de Wieden. Deze meeuw komt voor rond de Zwarte

en de Kaspische Zee, maar wordt steeds vaker waargenomen richting het westen. Net als andere meeuwensoorten is het een alleseter. Kenmerken zijn een lange snavel, lange vleugels en een zwart oog. Ik had het geluk deze meeuw te kunnen vastleggen in Wetering West in de vlucht in mei 2022.

Mannetje huismus met leucisme

Tekst en foto:
Philip Friskorn

Huismus met een witte staart en slagpen

Al vele maanden zie ik een mannetje huismus op mijn voederplank met afwijkende kleuren. Al vaker heb ik in *De Koppel* iets geschreven over afwijkingen bij vogels en deze leek mij wel passend in die serie. Dit mannetje heeft een witte staart en een witte slagpen, een vorm van leucisme. Eindelijk is het mij onlangs gelukt er een foto van te maken, want hij is er niet iedere dag, zelfs niet iedere week.

Leicisme is een erfelijke afwijking waarbij kleurpigmenten onvoldoende in de veren worden afgegeven.

De Wieden 30 mei 2022. Foto Marjon Wiebing.

Jonge ree

Tijdens een vogel telronde Broedplaats Monitor Project in de Wieden vonden mijn telmaat en ik dit pasgeboren ree. Het bleef heel stil liggen wachten totdat moeder terug komt uit het land. Vlug een fotootje met de telefoon gemaakt en de route verder afgelegd. Op de terugweg met een grote boog om het beestje heen om zo min mogelijk te storen.

Regenwulp

Tekst: Ton Bode
Foto: Robert Rubertus

Met enige regelmaat raadpleeg ik de rubriek waarneming.nl om te volgen welke leuke waarnemingen er op natuurhistorisch gebied in onze omgeving worden gedaan. De bijzondere belangstelling gaat dan uit naar vogels en zoogdieren, maar ook (dag)vinders en libellen krijgen daarbij de aandacht. De meldingen van meerdere koereigers in de omgeving van de hoogwaterzone bij De Auken brachten mijn vrouw Netty en mij ertoe om ook daar naar op zoek te gaan. En het is gelukt om er enkele in de kijker te krijgen.

Nog meer aandacht trokken de waarnemingen aan regenwulpen, die gewoonlijk in de maand april op doortocht zijn naar hun noordelijke

broedgebieden. Gedurende die doortrek blijven er altijd vogels in onze omgeving pleisteren die overdag in het veenweidegebied foerageren en 's avonds naar gezamenlijke slaappleatsen vertrekken. Meestal gaat het om waarnemingen aan een of enkele exemplaren die aan het voedsel zoeken zijn en geregeld gaat het om groepjes van enkele tientallen exemplaren. Op 14 april zagen we in de hoek Gasthuisdijk - Dwarsloot-oost, een gebied dat als Bovenakkers wordt aangeduid, 29 regenwulpen in het weiland. Toen we onze kijkers er op richtten bleek er op grote afstand een nog veel groter aantal regenwulpen aanwezig te zijn. Met een vrij nauwkeurige schat-

ting kwamen we op ongeveer 300 exemplaren. Een exacte telling bleek zonder gebruik te maken van een telescoop niet mogelijk te zijn. Maar een grote groep regenwulpen van in

totaal 330 vogels hadden wij in deze omgeving nog niet eerder gezien. Op 19 april keken we op dezelfde locatie rond en zagen daar toen nog een groepje van 36 regenwulpen.

Zwarte ibis

Tekst en foto:
Robert Rubertus

In de Lendevallei bij Wolvega, in de Driessenpolder, verbleef vanaf 23 maart 2022 een zwarte ibis. Op waarneming.nl had ik dat gezien en op 29 maart besloot ik een uitstapje te maken naar de Lendevallei in de hoop de zwarte ibis te zien en te fotograferen. Dat lukte. De vogel foerageerde langs een slootje dwars op de Doemenenweg vlak langs het spoor en de A32. Het plas-drasgebied van de Lendevallei in de buurt leverde bovendien andere leuke vogelwaarnemingen op zoals een zomertaling, enkele kemp-hanen, slobbeenden, smienten, krakeenden, een dodaars, een paar honderd wintertalingen, een paartje tafeleenden en een tureluur. De zwarte ibis is daar nog tot en met 4 april gezien. Vóór het jaar 2000 was de zwarte ibis in Nederland een dwaalgast, maar sindsdien wordt de zwarte ibis gedurende het hele jaar is zeer klein aantal waargenomen, het meest nog in de de maanden april/mei en oktober, dus in

de trektijd. Mogelijk heeft deze toename te maken met uitbreiding van de populaties in Frankrijk en Spanje. De vogel komt verder voor in warme delen van Europa, Afrika, Amerika, Australië en Azië. Door de kosmopolitische verspreiding wordt de soort niet bedreigd, maar het aantal neemt wel geleidelijk af door verlies van natte natuurgebieden.

Zwarte wouw

Tekst en foto: Robert Rubertus

Op 24 april 2022 wandelde ik rond Muggenbeet tussen Steenwijk en Blokzijl. In de verte vloog een roofvogel in noordoostelijke richting met het uiterlijk van een kiekendief en met de kijker zag ik duidelijk een gevorkte staart. Dit moet een wouw zijn. De staart was ondiep gevorkt en de vogel donker van kleur, dus waarschijnlijk een zwarte wouw. Ik maakte een paar foto's van de vliegende vogel met de telelens. Die foto's gaven definitief uitsluit-sel: het is een zwarte wouw.

De zwarte wouw is in Nederland een doortrek-ker die vooral in het voorjaar wordt gezien. In Noordwest Overijssel werden in de afgelo-pen tien jaren gemiddeld vijf doortrekkende individuen per jaar waargenomen, voorna-

melijk tussen half april en half mei (waarneming.nl). De soort broedt ook in Nederland, maar is zeer zeldzaam: 2 a 3 broedparen in 2020. In Europa komt de soort voor in het oosten en zuiden, niet op de Britse eilanden en in Scandinavië. Nederland bevindt zich aan de noordwest grens van het verspreidingsgebied. Europese vogels overwinteren in Afrika ten zuiden van de Sahara.

Ga mee op avontuur met de Kuunder Punter

Vaarexcursie met historische punter door de Weerribben, elke zaterdag in juli en augustus. Wat is er mooier om per boot natuurgebied "De Weerribben" te verkennen. En dan niet alleen via de wat grotere kanalen, maar ook via de kleinere vaarwegen dwars door rietbossen en langs wuivende rietkragen. Zo'n prachtige tocht wordt elke zaterdagmiddag in juni gemaakt in de historische Kuunder Punter (de KU11).

De KU11 is de laatst overgebleven originele Zuiderzeepunter, gebouwd in 1912 en afkomstig uit de vissersvloot van Kuinre. Dit varende monument wordt nu liefdevol onderhouden door vrijwilligers van Stichting Kuinre in Promotie (SKIP). Van de schipper krijgen de deelnemers alle bijzonderheden te horen over de in 1912 gebouwde KU11. Op sommige zaterdagen is een natuurgids van IVN Noordwest-Overijssel aan boord,

die alles vertelt over de ontstaansgeschiedenis van "De Weerribben" en de vele (zeldzame) planten en dieren die er voorkomen. Bij voldoende wind wordt er gezeild en als dat niet mogelijk is wordt de elektrische fluistermotor ingeschakeld.

Juli: 16 (met IVN gids), 23 (met IVN gids)

Augustus: 6 (met IVN gids)

Tijd: van 13.30 tot 15.30 uur.

Afvaart: Bij de ingang van het buitencentrum van Staatsbosbeheer, Hoogeweg 27, 8376 EM, Ossenzijl.

Kosten: € 8,50 per persoon en € 6,- voor kinderen tot 12 jaar, contant te voldoen aan de schipper. Dit geld wordt gebruikt voor het onderhoud van de KU11.

Opgave en informatie: Jelte Mulder, telefoon 06-23688813.

Ontdek de flora en fauna van de Weerribben per fiets Zondag 10 juli 2022

Moerasbos, water en riet dat is de Weerribben in het kort. Er is zoveel meer te zien!

Fiets samen met Colette de Haas door de Weerribben. Laat je verrassen door de verhalen over historie, cultuur en natuur. Geniet van de flora en fauna die de Weerribben te bieden heeft.

De lengte van de fietstocht is ongeveer 15 km en voor jong en oud goed te doen.

Tijd en vertrekpunt: 10:30 uur vanaf de parkeerplaats bij het Buitencentrum van Staatsbosbeheer in Ossenzijl, Hoogeweg 27, 8376 EM. Graag eigen fiets meenemen.

Aan deelname zijn geen kosten verbonden.

Insectenexcursie naar de Blesdijkerheide Zaterdag 23 juli 2022

We gaan deze keer naar de Blesdijkerheide, Het is een gebied met afwisselend bossen, heidevelden en hier en daar wat open waterpartijen met veel oeverbegroeiing. Van eerdere bezoeken is bekend dat er heel veel verschillende soorten insecten voorkomen. Daarom gaan we zeker op zoek naar soorten die redelijk makkelijk op zicht of met behulp van een foto te determineren zijn. We gaan op zoek naar bijvoorbeeld wantsen, (roof)vliegen, bladwespen, zweefvliegen, etc.

Het gebied kan drassig zijn, dus zorg voor passende kleding en schoeisel. We hopen natuurlijk op mooi weer.

We vertrekken om 11.00 uur bij de parkeerplaats aan de Friese veldweg. We zullen ongeveer 15.00 uur weer terug zijn. Wat helpt bij het observeren van insecten is het gebruik van een verrekijker met een korte scherpstelafstand. Maar ook gewone verrekijkers kunnen gebruikt worden. Vergeet verder niet om eten en drinken mee te nemen.

Bij slecht weer (en denk dan voornamelijk aan regen of erg harde wind) gaat de excursie niet door. Bij twijfel kan even gebeld worden met Willem-Jan Hoeffnagel (0521-857735). Opgave is noodzakelijk (middels een mail naar willem-jan@hoeffnagel-photography.nl).

Ontdek & herken moerasplanten langs het Laarzenpad Weerribben Zaterdag 30 juli 2022

De zomerexcursie van de plantenwerkgroep IVN/KNNV gaat dit jaar naar 't Laarzenpad in Kalenberg. Deze excursie is voor alle leden van IVN en KNNV met interesse voor de natuur en wilde planten in het bijzonder.

Neem, als je die hebt, een loepje en flora of ander plantenboek mee en ontdek samen met de plantenwerkgroepleden de moerasplanten die hier groeien en bloeien. Je wandelt door zompige moerasgrond (bij aanhoudende regen zijn laarzen aanbevolen) langs rietlanden over de ribben en ziet de weren van heel dichtbij. Je vindt er allerlei leuke, algemene en bijzondere planten, die kenmerkend zijn voor de verschillende fasen van de ontwikkeling van water naar veenland. Tijdens de excursie kun je verschillende van deze planten leren kennen en staan we ook stil bij de begrippen verlandingsvegetatie, trilveen, (veenmos)rietland, veenheide en broekbos, alsook bij enkele mossen waardoor die verschillende ontwikkelingsfasen gekenmerkt worden. Bijzonder is het veenmos, dat het gebied gevormd tot het, vóór de turfwinning, een uitgestrekt hoogveen was geworden. Het oppervlak daarvan moet ruim boven het niveau van de kraggen gelegen hebben. In grote delen van Nederland zijn

daar, na ontwatering en inklinking, huizen op gebouwd, in Weerribben-Wieden is het afgegraven en uitgebaggerd om er brandstof, turf, van te maken. De achtergelaten petgaten zijn daarna weer door plantengroei "verland" en, nu de veenwinning lang achter ons ligt, heeft veenmos weer op grote schaal de bodem bedekt en komen plaatselijk zelfs opnieuw soorten van hoogveen voor.

Ook benieuwd wat er groeit en bloeit op 30 juli? Kom op de fiets of de auto naar parkeerplaats Kalenberg, kruispunt Berkenlaan/Nieuweweg. Nog niet zo bekend met moerasplanten? Op deze excursie kun je daar wat over opsteken. De excursie wordt geleid door KNNV'er Geert van Wirdum, die het gebied en veel van de planten goed kent.

Graag opgeven per mail bij Geert van Wirdum (email adres: Geert@JoliCoeur.nl)

De excursie gaat door als er minimaal 5 mensen hebben opgegeven.

Kort samengevat:

Wanneer: zaterdag 30 juli 2022

voor wie: leden van IVN en/of KNNV

start: 10:00 uur

waar: parkeerplaats Kalenberg, kruispunt Berkenlaan/Nieuweweg

Libellen voor beginners in het Woldlakebos Zaterdag 27 augustus 2022

Vandaag staat er onder leiding van Arjen Lensen weer een excursie op het programma voor iedereen die graag meer wil weten over libellen. Een breed toegankelijke excursie voor iedereen die graag kennis wil maken met deze fascinerende groep insecten. Aan de hand van een aantal verschillende werkvormen maken we kennis met enkele veelvoorkomende soorten. Daarnaast leert u ook wat over de leefomgeving en over de interessante levenscyclus van de libel. De excursie vindt plaats in het Woldlakebos. Het Woldlakebos is een uniek moerasbos met brede sloten, plassen en doorgaans goed begaanbare paden. Vanaf mei tot en met september is het een waar vlinder- en libellenparadijs. We wandelen zo'n vier kilometer door het bos. Tijdens deze wandeling zal ik meer vertellen

over dit unieke natuurgebied en zal ik ingaan op een aantal specifieke libellensoorten die we ongetwijfeld tegen zullen komen in dit gebied. Daarnaast is er aandacht voor soorten die wat later in het seizoen te zien zijn.

We verzamelen om 10 uur op de parkeerplaats aan de Ingenieur Luteijnweg (Scheerwolde). Rond 13.00 uur is de excursie afgelopen. De paden zijn doorgaans goed begaanbaar, maar kunnen wel nat en modderig zijn. Laarzen of bergschoenen zijn geen overbodige luxe. Zeker na een paar regenachtige dagen. Een verrekijker en/of fototoestel zijn handig wanneer u tijdens of na de excursie de waargenomen soorten wat nader wilt bestuderen. Vergeet verder niet om eten en drinken mee te nemen. Bij slecht weer (regen of harde wind) gaat de

excursie niet door.
Het aantal deelnemers is beperkt en daarom is

opgave verplicht. U kunt zich opgeven door een mail te sturen naar arjenlensen.nme@gmail.com.

Excursie houtwallen Steenwijkerwold

Zaterdag 1 oktober 2022

Sinds de uitvinding van het prikkeldraad zijn in Nederland duizenden kilometers aan houtwallen verdwenen, met als gevolg een verarming van landschap en biodiversiteit. Gelukkig is Steenwijkerwold nog wel rijk aan houtwallen. Ze zijn vaak zeer oud. De Gelderingensteeg heeft nog aan weerszijden een brede houtwal met daarin enkele oude essenstobben die geschat worden op een leeftijd van tussen de 500 en 800 jaar oud. De functie van houtwallen was om het vee te verhinderen weg te lopen en tegelijk om groot wild buiten te houden. Ze zijn nog steeds rijk aan flora en fauna. Het landschap waarin we lopen is zeer oud. We lopen op de hellingen van een stuwwal die ontstaan is in de voorlaatste ijstijd tussen 240.000 en 130.000 jaar geleden. Toen het ijs op deze stuwwal smolt, ontstonden beekjes die al dat smeltwater moesten af-

Grote muur bospaadje De Beek
fotograaf Theo v.d. Graaf

voeren. Deze beekjes bestaan nog steeds. We zullen er twee van zien: de Reune bij de Gelderingensteeg en de Beek bij de Molenhoek. De wandeling is 7 km lang. We starten op de parkeerplaats naast café Gelderingen in Steenwijkerwold. Voor de navigatie: Gelderingen 65, 8341 PT Steenwijkerwold. Starttijd: 9.00 uur. Verwachte duur: 3 à 4 uur, inclusief een korte koffiestop. Maximaal aantal deelnemers: 15. Opgave noodzakelijk bij Theo van de Graaf, emailadres: tvandegraaf123@gmail.com

Vogeltrek Lauwersmeer

zaterdag 1 oktober 2022

Op zaterdag 1 oktober organiseert het I.V.N. samen met de natuurvereniging De Noordwesthoek' een excursie naar het Lauwersmeer. Dit nationaal en internationaal bekende gebied is een van de rijkste vogelgebieden van Nederland. Elke excursie zorgt voor verrassende waarnemingen.

Via de onderkant van het Lauwersmeer gaan we richting Zoutkamp onder weg bezoeken we de heuvel achter de camping De Pomp.

Waar we uit kijken over het water en rietlanden we vervolgen onze weg naar Zoutkamp van daar de strand weg naar het Jaap Deens gat. Waar van uit de kijkhut altijd leuke dingen te zien zijn.

Van daar richting Lauweroog waar we een tussenstop maken.

Daarna gaan we even rond de haven waar we op de kop van de pier even een kijkje nemen.

We vervolgen onze weg dan richting de Bandpolder en van daar naar Ezemakeeg waar het altijd leuk vogelen is.

Deze dag excursie wordt op 1 oktober gehouden en vertrekt om 8.00 uur vanaf de parkeerplaats aan de noord zijde van het N.S. station, warme kleding en lunch is niet overbodig en vergeet je verrekijker of telescoop niet.

inlichtingen Albert Steenbergen
tel.0521-513547

Uit het IVN-bestuur

Het is goed te kunnen constateren dat de activiteiten van IVN en KNNV langzaam maar zeker weer op gang komen. Zo zijn er alweer diverse excursies gehouden met een goede deelname. Aangaande de langere termijn is binnen het bestuur uitvoerig gesproken over de resultaten van de mindmapping, gehouden tijdens de algemene ledenvergadering. Met name twee zaken zijn er uitgelicht, namelijk hoe kan onze IVN-afdeling beter op de kaart worden gezet en hoe zou een toename van het aantal "actieve" leden kunnen worden verwezenlijkt. Diverse ideeën en suggesties worden geopperd, die de komende tijd nader zullen worden uitgewerkt. Ook wordt gesproken over de mogelijkheden om in de gemeente Steenwijkerland tot een vergroening van schoolpleinen te komen en welke rol IVN hierbij kan spelen. Een ander belangrijk aandachtspunt is het voornemen mee te werken aan de organisatie van een gidsencursus. Bekeken wordt op welke wijze hieraan gestalte kan worden gegeven.

De Kuunderpunter is na de Coronaperiode ook

weer van stal gehaald en vaart weer wekelijks vanaf Ossenzijl. Enkele IVN-gidsen verlenen hun medewerking aan de afvaarten, maar meer gidsen zouden erg welkom zijn. De Kuunderpunter is de enig overgebleven Zuiderzeepunter uit de vissersvloot van Kuinre. Dit varende monument, gebouwd in 1912, wordt onderhouden en geëxploiteerd door vrijwilligers van Stichting Kuinre In Promotie (SKIP). Het bestuur heeft aandacht geschonken aan het jubileum van de vogelgroep (zie elders in dit nummer). Verder wordt geconcludeerd dat de Jeugd natuurclub Weerribben nu goed functioneert. Bekeken zal worden of de activiteiten van de werkgroep "Natuurkoffer" weer zouden kunnen worden opgestart en ook lijkt het zinvol een bijeenkomst met de gidsen te beleggen om de huidige en toekomstige situatie te bespreken.

Tot zover deze rubriek. Voor meer informatie over excursies en dergelijke kan altijd de website en Facebookpagina worden geraadpleegd. Tot de volgende keer. (JF)

Uit het KNNV bestuur

In de afgelopen periode is het afdelingsbestuur slechts enkele keren bij elkaar gekomen om een aantal onderwerpen van gezamenlijk belang te bespreken. Zorgpunt voor de voortgang van activiteiten blijft de onderbezetting binnen het bestuur. De noodzakelijke administratieve zaken kunnen worden afgehandeld, maar er is niet veel ruimte voor de organisatie van extra activiteiten. We zijn en blijven op zoek naar een coördinator voor het lezingenprogramma en een coördinator voor de excursies. Daarbij komt dat de huidige voorzitter die taak 10 jaar heeft vervuld en er ook gezocht wordt naar een vervanger. Omdat het bestuur niet de kwaliteiten van alle leden kent doen we (nogmaals) een beroep op de afdelingsleden om zich voor een functie te

melden, zodat de organisatie van activiteiten doorgang kan vinden.

Een lichtpuntje is dat een aantal leden heeft laten weten iets te voelen voor een werkgroep natuurfotografie. Binnen die werkgroep kunnen dan ervaringen worden uitgewisseld en kunnen de technische aspecten van het fotograferen worden besproken. Er wordt veel in de natuur gefotografeerd. Het zou leuk zijn als er een werkgroep, voor jong en oud, van de grond kan komen. Om te weten of dit idee kans van slagen heeft, wordt belangstellende leden (van KNNV en IVN) gevraagd om dat te laten weten via voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl. Bij voldoende belangstelling kan een startavond worden georganiseerd.

Besturen

KNNV Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, vereniging voor veldbiologie

KNNV Afdelingsbestuur
Postbus 171
8330 AD Steenwijk
Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v. KNNV,
afd. De Noordwesthoek Steenwijk.

Voorzitter

Ton Bode, 0521 512074
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Secretaris

Sjoerd Osinga
0521 523503
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl

Tweede secretaris

vacature

Penningmeester en ledenadministratie

Kees de Wilde,
06 49119132
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

Emile de Leeuw,
0653643469
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

vacature

Bestuurslid

Ronald van Vlijmen
0521 515772

Waarnemingen

Ton Bode,
0521 512074
ton.bode@planet.nl

IVN Vereniging voor natuureducatie en duurzaamheid

IVN Afdelingsbestuur
Postadres Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v. IVN
afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Voorzitter

Rian Hoogma
De Buitengracht 19
8332 GD Steenwijk
0617957749
jagerhoogma@hotmail.com

Secretaris en Ledenadministratie

Roely Luyten
Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
0521-523740 | 0611317756
IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Penningmeester

Maarten Punt
Venebosweg 2 Ossenzijl 8376 EN
0561 851393
puntmg@gmail.com

Bestuurslid

Willem-Jan Hoeffnagel
Oldemarktseweg 180
8341 SJ Steenwijkerwold
0521 857735
willem-jan@hoeffnagel-photography.nl

Bestuurslid

Ingrid Even
Lindedijk 7 8481 KH Nijetrijne
tel. 0624779425

Werkgroepen KNNV en IVN

KNNV

Vogelwerkgroep

Coördinator: vacature

Weidevogelbescherming

Ynske Ypma / 06-53763238

ynskeypma@home.nl

Plantenwerkgroep

Linde van der Burgh

lindevanderburgh@gmail.com

06 31641048

Vlinder en libellenwerkgroep

Arjen Lensen / 06-29077923

arjen.nat@gmail.com

Geologiewerkgroep

Wim Brussee / 0521 516373

krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten

Lezingen vacature

Waarnemer: Ton Bode

ton.bode@planet.nl

Excursies

vacature

Natuur en milieuplatform

Henk Plat / 06 23730199

henk.plat@gmail.com

Websitebeheer

Emile de Leeuw / 065 3643469

webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Website: www.knnv.nl/noordwesthoek

De Contributie en lidmaatschap

KNNV-leden € 34,50

Huisgenoten van KNNV-leden € 19,50

NWH-leden en hun huisgenoten € 17,00 (nieuwe NWH leden niet meer mogelijk)

De contributie wordt automatisch geïnd c.q. moet vóór 1 maart ontvangen zijn.

Opzegging schriftelijk vóór 1 november bij de Ledenadministratie

Leden ontvangen het blad "Koppel" en het tijdschrift "Natura" van de landelijke KNNV

IVN

Excursies en gidsen

Lisette Schelhaas

ivnnwogidsenpr@ziggo.nl

Aanvraag excursies en gidsen:

Roely Luyten

het Eenspan 6, 8332 JG Steenwijk

IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Vogels

Albert Steenbergen / 0521 513547

albsteenbergen@hotmail.com

PR

Lisette Schelhaas

ivnnwogidsenpr@ziggo.nl

Natuurkoffers

Contactpersoon: Gerry Teurlinckx

0521 513495

gerryteu@ziggo.nl

Werkgroep Jeugdnatuurclub

De Weerribben

jeugdnatuurclubdeweerribben@gmail.com

Websitebeheer

Willem-Jan Hoeffnagel

0521 857735

ivn.nwo.web@gmail.com

Website:

www.ivn.nl/afdeling/noordwest-overijssel

Contributie IVN € 24,00 per jaar

Leden ontvangen het blad "Koppel" en "Mens en Natuur", tijdschrift van het landelijk IVN. Donateur kan iedereen worden, die geen werkend lid kan of wil zijn, maar wel het verenigingswerk wil steunen: bijdrage € 24,00 incl. "Koppel".

Huisgenoten van leden betalen € 5,00.

Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noordwest Overijssel: via schriftelijke opzegging bij het IVN-secretariaat vóór 1 november van het lopende jaar.

Retouradres: postbus 171 - 8330 AD Steenwijk

grote keizerlibel *Anax imperator*
vrouw eitjes leggend
Foto Ben Prins

ivn natuur
educatie
Noordwest-Overijssel

IVN Vereniging voor natuureducatie en
duurzaamheid afdeling Noordwest-Overijssel

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

KNNV
vereniging voor
veldbiologie
De Noordwesthoek